

VILHELM MUNCKs møde med lodsens på ROLF KRAKE

Kunne verdens mest moderne panserkrydser have ændret krigens udfald 1864?

Da *Vilhelm Munck* (1833-1913) bliver pensioneret som 73-årig fra sit embede som sognepræst i Herlufsholm, skriver han sine erindringer. Heri fortæller han detaljeret om, hvordan han 40 år tidligere som lærer og præst i Flensborg oplevede krigen 1864 på nærmeste hold. 12. september 1864 må han som dansk embedsmand for stedsse forlade det tysk-besatte Flensborg.

I erindringerne fremhæver han lods *Jørgen Detlefsen* (1808-1880) som en hædersmand. Hans børn gik i den danske borgerskole i Flensborg. Han gjorde selv tjeneste i den danske flåde med station i Sønderborg, og han var lods på det danske krigsskib *Rolf Krake*.

Efter *Vilhelm Munck*s død i 1913 bliver manuskriptet til hans optegnelser overladt til hans ældste søn, provst *Ferdinand Munck*. Han lader dem udgive i 1922 under titlen *Fængselspræsten* i Gyldendals serie af *Memoirer og Breve*. Men forinden foretager han visse udeladelser i manuskriptet, bl.a. i referatet af *Vilhelm Munck*s samtaler med lods *Detlefsen*.

I det følgende gengives imidlertid det uforkortede manuskript, men tilbage står spørgsmålene:

Hvad var Rolf Krake? Og: Hvad var det, der skete hin skæbnesvangre time, som måske kunne have ændret udfaldet af krigen i 1864?

Krigsforløbet 1864 kort fortalt

13. nov. 1863: Imod stormagternes krav om et udelst Slesvig-Holstein vedtager Rigsdagen en fælles forfatning for Danmark og Slesvig alene. 15. nov. 1863: Kong *Frederik VII* dør og efterfølges af *Christian IX*, der tvinges til at underskrive Novemberforfatningen. 6. jan. 1864: Prøjsens ministerpræsident *Bismarck* kræver Novemberforfatningen ophævet. 1. febr. 1864: Prøjsiske og østrigske styrker går over *Ejderen* og besætter *Slesvig*. 6. febr. 1864: De danske styrker trækker sig tilbage fra *Dannevirke* til *Dybbøl*. 18. febr. 1864: *Rolf Krake* forsøger forgæves at ødelægge pontonbro ved *Egernsund*. 28. marts 1864: *Rolf Krake* afværger prøjsisk stormangreb mod *Dybbøl*. 18. april 1864: *Rolf Krakes* støtteild kan ikke hindre prøjsisk erobring af *Dybbøl*. 9. maj 1864: Dansk flåde med fregatten *Jylland* besejrer østrigsk flåde ved *Helgoland*. 12. maj 1864: Londonkonference aftaler våbenhvile. 29. juni 1864: Prøjserne bryder våbenhvilen, angriber og erobrer *Als*. 20. juli 1864: Ny våbenhvile. 30. oktober 1864: Ved fredsaftale i *Wien* må Danmark afstå hertugdømmerne, så *Kongeåen* bliver Danmarks nye sydgrænse.

Nybyggede Rolf Krake på prøvesejlads i Skotland

Hvad var Rolf Krake?

Rolf Krake var et panserbeklædt krigsskib af typen 'panserbatteri'. For den danske flåde var skibet det første, som hovedsageligt var bygget af jern, og hvis hovedbatterier bestod af drejelige kanontårne. Da Rolf Krake blev taget i brug i 1863, var det et af verdens mest moderne krigsskibe, og det gjorde aktiv tjeneste under krigen i 1864, hvor det kom i kamp både ved Egernsund, Dybbøl og Als.

I starten af 1860'erne stod marinekrigsteknologien midt i en overgangsfase fra sejl til dampmotorer, fra træ- til jernskibe og fra glatløbende til riflede kanoner. Den danske flåde var efter nederlaget i Napoleonskrigene i begyndelsen af 1800-tallet blevet kraftigt reduceret, men spillede stadig en central rolle i forsvaret af Danmark.

Det danske Marineministerium valgte i denne situation at satse på nogle af de nyeste teknologiske landvindinger og bestilte i august 1862 et pansret krigsskib ved det skotske firma *Napier & Sons* i *Glasgow*. Skibet var et skruekrigsskib, fremdrevet af dampmotor, dets sider var beklædt med 11½ cm tykt panser, og bevæbningen bestod i 1864 af fire 68-pundige glatløbende kanoner fordelt på to armerede og drejelige kanontårne.

De moderne rotérbare kanontårne var revolutionerende, idet de gjorde det muligt for *Rolf Krake* at sigte på mål uafhængigt af den retning, som skibet selv havde. Skibets dampmotor ydede 700 hk, hvilket gav en fart på 9½ knob, men for ikke at være fuldstændig

forsvarsløs ved et eventuelt motorsammenbrud var skibet desuden også rigget til med sejl på tre master. Med købet af *Rolf Krake* fik den danske flåde ved leveringen i juli 1863 et af de mest avancerede krigsskibe i verden.

Rolf Krakes indsats ved Dybbøl

Under et år efter at *Rolf Krake* var taget i brug, brød den 2. slesvigske krig ud, da prøjsiske og østrigske tropper på vegne af Det tyske Forbund gik ind i Slesvig den 1. februar 1864. Et skib som *Rolf Krake* var særdeles velegnet som støtte til operationer på land på grund af sin manøvreedygtighed og sit stærke panser. Skibet deltog i flere slag, hvor det skabte respekt og frygt hos de tyske soldater.

Allerede den 18. februar 1864 var *Rolf Krake* for første gang i ilden, da skibet forsøgte at ødelægge en prøjsisk pontonbro over Egernsund. På grund af den lave dybde nær Egernsund kunne *Rolf Krake* dog ikke komme tæt nok til at få målet i syne, og efter at have afgivet indirekte ild i ca. 1½ time, hvor skibet også selv kom under kraftig beskydning, returnerede det til Sønderborg uden at have ødelagt pontonbroen.

Rolf Krake deltog også i forsvaret af Dybbøl, hvor det ydede støtteild til den danske hær under to separate prøjsiske infanteriangreb hhv. den 28. marts og den 18. april. Under det første angreb fangede *Rolf Krakes* ild de angribende prøjsiske soldater i åbent terræn, og skibet var således medvirkende til, at angrebet blev afvist. Ved den afgørende prøjsiske storm på Dybbøllstillingen den 18. april ydede *Rolf Krake* igen støtteild, men kunne ikke forhindre, at stillingen blev overløbet og gik tabt.

Orlogskaptajn *Hans Peter Rothe* (1813-1905) var kaptajn på *Rolf Krake* i 1864 og blev efter krigen anklaget for medansvar for tabet af Als. Han blev stillet for en krigsret, der blev nedsat i august 1865, men han blev i december 1866 pure frifundet med henvisning til undskyldende omstændigheder.

Rolf Krakes indsats i forsvaret af Als

Ved det prøjsiske angreb på Als den 29. juni var *Rolf Krake* udstationeret i Alssund og kom derfor igen til at bidrage til det danske forsvar. Prøjserne havde samlet flere hundrede landgangsbåde til at overføre tropper til Als, og *Rolf Krake* indledte en beskydning af bådene. Skibets ordrer var dog uklare, og herudover fejlvurderede *Rolf Krakes* kaptajn, *H.P. Rothe* omstændighederne ved landgangen.

Derfor sejlede *Rolf Krake* ud af sundet på et afgørende tidspunkt, hvor det ellers var lykkedes skibet at bringe den prøjsiske landgang til ophør, idet *Rothe* troede, at landgangen var lykkedes for prøjserne. Han sejlede derefter ud af sundet for at støtte evakueringen af de danske styrker fra Als, hvorefter prøjserne kunne genoptage landgangen.

Efter krigen blev *Rothe* stillet for en krigsret, men frikendt. Der blev lagt vægt på, at han alligevel ville have været nødt til at forlade Alssund, så snart det blev lyst, da *Rolf Krake* ikke ville kunne modstå det kraftige prøjsiske artilleri, der var opstillet langs sundet.

Rolf Krakes brug efter krigen 1864

Rolf Krake fik også efter krigen en aktiv karriere, og skibet var udrustet adskillige gange. I årenes løb blev artilleriet gradvist fornyet med mere moderne kanontyper, og i 1870'erne blev de oprindelige master til sejl fjernet og udskiftet med to lette signalmaster. I 1893 blev *Rolf Krake* brugt som testskib, bl.a. til afprøvning af nye kanoner, indtil det udgik i 1907 og samme år solgt til ophugning i Holland.

På trods af at skibet gjorde god fyldest under krigen i 1864, er det dog blevet mest kendt for sin utidige tilbagetrækning i Alssund, også selv om det er yderst tvivlsomt, at Rolf Krake kunne have forhindret invasionen og tabet af Als.

(Kilde: www.danmarkshistorien.dk/panserskibet-rolf-krake-1863-1907)

Lods Detlefsens fortælling om sine oplevelser med Rolf Krake i krigen 1864

Vilhelm Munck skriver i sine erindringer om mødet med lods Detlefsen (her gengivet fra hans uforkortede manuskript):

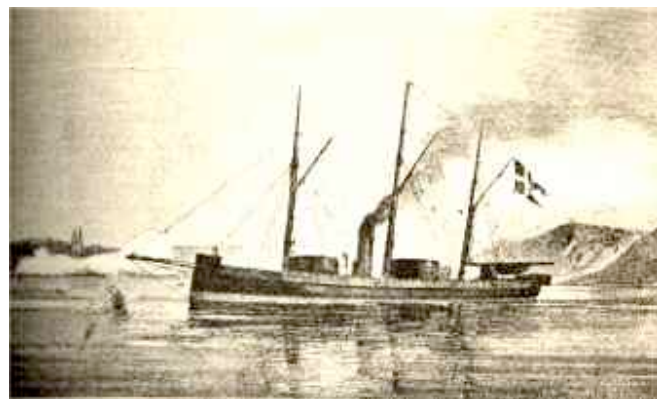
- Den anden hædersmand er lods *Detlefsen*. Hans søn og datter gik i den danske Borgerskole, og derfra skriver sig vort første bekendtskab. Under den første våbenstilstand, da han, som gjorde tjeneste i den danske flåde, besøgte sin familie i Flensborg, kom han op til mig og fortalte følgende:

- Jeg havde station i Sønderborg. Så sender kaptajn *Rothe* på *Rolf Krake* en dag bud efter mig og siger: ”- Lods, vi har ordre til at gå ind i Flensborg Fjord, og De må gå med!” ”- Det er ikke mit revier, hr. kaptajn!” ”- Jeg véd det nok, lods, men vi kan ikke finde vedkommende lods, og vi skal af sted til bestemt klokkeslæt.”- Nåh skal jeg, så skal jeg”, tænkte jeg og gik i land for at hente mit tøj. Lige som jeg kommer ned til broen, er *Rolf Krake* i færd med at dampe ud, og kaptajnen råber til mig: ”-Vi behøver Dem ikke, den anden lods er kommen.”

Aktionen mod broen i Egersund

Her må jeg indskyde, at jeg forinden af den sårede og fangne løjtnant *Fischer* havde hørt om de planer, man fra de danskes side havde næret om et angreb på den mindre prøjsiske styrke, som var gået over Broagerland ad den bro, som var lagt over Egersund. Kunne det lykkes at ødelægge broen, var det muligt med et rask angreb at oprive denne prøjsiske afdeling, hvis eneste retræte var broen, så længe den danske forpostlinje foran Dybbøl endnu var langt udstrakt. *Fischer* havde fortalt mig, at han havde søgt om tilladelse til i en mørk nat at liste sig med en båd ind til broen og forsøge på at sprænge den i luften, men så blev sagen overladt til *Rolf Krake*, hvis pansrede sider havde stået deres prøve, så tyskerne havde døbt den *Rolf Racker*.

Senere havde jeg læst i den danske rapport om *Rolf Krak*es forsøg på at skyde broen ned, at man havde været nødt til at skyde i blinde over en landtange, som skjulte broen, på grund af forvandets beskaffenhed og således ikke havde opnået den tilsigtede virkning. Jeg havde selv

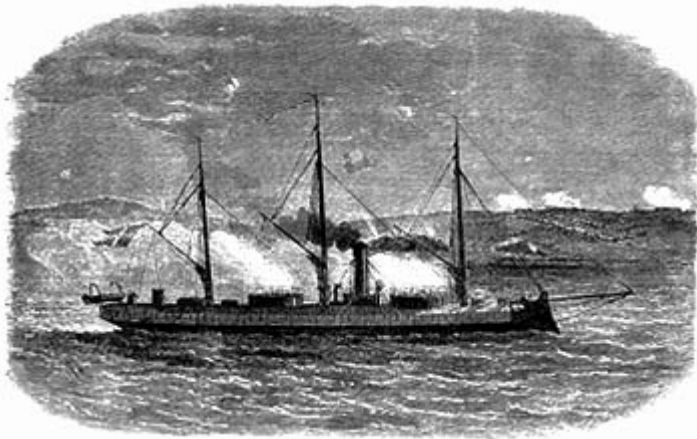
Rolf Krake med Broager Kirke i horisonten

været øjenvidne til, hvilken bevægelse der var mellem prøjerne den dag, angrebet skete, og tilmed havde en af mine gamle disciple i latinskolen fortalt mig, hvor ubehageligt overraskede prøjsiske officerer var blevet ved en granat, som *Rolf Krake* sendte ind i færgehuset, hvor de opholdt sig. Det var mig klart, hvilken betydning blot en eneste lille medgang ville have haft for vor hær og vort folk efter den bitre skuffelse med rømningen af Dannevirke, og her syntes der virkelig at have været udsigt til en sådan.

Derfor lyttede jeg med den største interesse til *Detlefsens* ord og spurgte straks: ”- Ville det have gjort nogen forandring, hvis De den dag havde været *Rolf Krak*es lods? Der står jo i rapporten, at farvandet ikke tillod skibet at lægge sig således, at der kunne skydes direkte på broen.” *Detlefsen* svarede ganske bestemt og bramfrit: ”-Tag kortet over farvandet, så vil De se, at der var intet andet i vejen, end at lodsens var bange!” Da jeg spurgte videre: ”- Ville broen være blevet nedskudt, hvis De havde været om bord?”, fik jeg det rolige svar: ”- Det tænker jeg nok.” Jeg fortæller dette, som jeg selv hørte det af *Detlefsens* mund, men jeg har ikke kunnet undersøge søkortet – jeg véd blot, at min hjemmelsmand ikke var nogen pralhans. Han beviste det fuldt ud, da han siden blev fast lods på *Rolf Krake*.

Aktioner i kampen om Dybbøl

Den 28. marts var han lods på *Rolf Krake*, da det under voldsom beskydning fra Broagerland uden selv at løse et skud gik ind i fjorden, til det kom i flanken på de stormende prøjsere og tilføjede dem alvorlige tab. En prøjsisk officer fortalte selv *Detlefsen*, at en eneste granat havde gjort 24 mand ukampdygtige. *Rolf Krake* var blevet udstyret med et pansret kommandotårn, men det ønskede lods *Detlefsen* ikke at benytte. Det ville hindre ham i

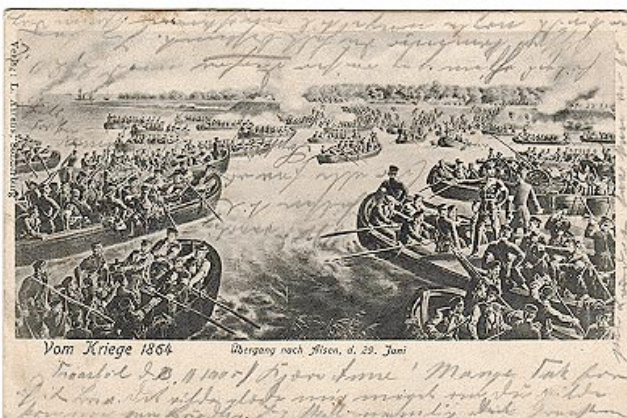

Rolf Krake yder støtteild i kampen om Dybbøl

den frie udsigt, og derfor opholdt han sig på dækket uden andet værn mod de prøjsiske granater end tårnet. Da man spurgte ham hvorfor, svarede han: ”- Jeg ville nødig, at en sønderjyde skulle sætte *Rolf Krake* på grund!” Men han har selv fortalt mig, at spændingen var så stærk, at den tykke pjækkert, som han bar over sine klæder, var drivvåd af sved, så officererne forundrede spurgte ham, hvorledes han var bleven så gennemblødt. Han omtalte med stor kærlighed den unge kække løjtnant *Jespersen*, der faldt den 18. april, da *Rolf Krake* kom for sent til at gribe ind i kampen – navnlig hans togt ind i Vemmingbund for at opfiske de fiskergarn, hvormed prøjserne ville gøre *Rolf Krak*es skrue ubrugelig.

Besøg efter mødet i krigsretten

Mit sidste møde med *Detlefsen* skete længe efter krigen, da han var kaldt til København i anledning af den krigsret, som var nedsat over kaptajn *Rothe* til bedømmelse af hans forhold ved erobringen af Als. Det var trofast af *Detlefsen* at opsøge mig, som i lang tid havde været uden forbindelse med ham; men jeg så straks, da han trådte ind i min stue, hvor bedrøvet manden var. Han holdt meget af sin forrige chef, og det havde åbenbart været

Prøjsiske soldater sejler over Alssund 29. juni 1864

Løjtnant *W.B. Jespersen* (1840-1864) var den eneste danske søofficer, som mistede livet i krigen 1864. Han blev dræbt af en prøjsisk granat på dækket af *Rolf Krake*, mens det beskød de prøjsiske soldater under stormen på Dybbøl den 18. april 1864. Der er rejst en mindesten for ham i Dybbøl skanser.

ham pinligt at være indkaldt til forhør. Mit første spørgsmål var, om han havde været om bord i *Rolf Krake* hin sørgelige nat. Svaret lød benægtende.

Det havde været meningen, at han skulle indtage sin gamle plads (hvem var bedre skikket til den?), men næstkommanderende *Duntzfeldt* havde sendt mødeordren til ham så sent, at *Rolf Krake* var sejlet, da *Detlefsen* kom til København. Vi talte så en stund om kampen, og til sidst spurgte jeg: ”- *Detlefsen*, hvis De havde været lods den nat, var skibet så gået ind i Alssund?” Et øjeblik stod han ganske tavs, så styrtede tårerne frem, og så kom det langt om længe: ”- Det tør jeg ikke sige noget om.”

Jeg spurgte ikke mere, men jeg tænkte, at havde et så modigt og dansk hjerte som hans stået for styret i hin skæbnesvangre time, så ville meget måske have set anderledes ud i Danmarks historie.

Det siges ofte, at det i nutidens krige langt mindre end før gælder den enkeltes personlige tapperhed, og det er der vel noget om. Men hvad jeg her har fortalt om *Detlefsen*, synes mig et stærkt vidnesbyrd om, at nu som før kan en eneste mand, der er stillet på en ansvarsfuld post, få en uhyre stor betydning. Duer han, hjælper det til sejr – duer han ikke, er nederlaget sikkert.

Anvendt litteratur til slægtshistorien

Fængselspræsten Pastor Vilhelm Muncks Optegnelser (udg. som bd. 36 i serien Memoirer og Breve). Gyldendal 1922. (Læs især side 50-96).

Tom Buk-Swienty: *Slagtebænk Dybbøl*. 18. april 1864.

Gyldendal 2008. (Læs især side 48-55).

Tom Buk-Swienty: *Dommedag Als*. 29. juni 1864.

Gyldendal 2010. (Læs især side 255-265).

Hjemmesiden Danmarkshistorien.dk/Panserskibet Rolf Krake (1863-1907).

Hjemmesiden Historien/Flåden 1848-1864/2.slesvigske krig 1864/Rolf Krake og slaget om Als.

Vilhelm Munck i Flensborg. Slægtshistorisk faktablad. Munckforeningen januar 2005.

Slægtshistorisk faktablad udgivet af **Munckforeningen**.
 Samlet og redigeret af **Henrik Munck** i januar 2014.